

ПРОБЛЕМИ ІРАНІСТИКИ

УДК 81'44'374 (811. 222. 1 + 81. 161. 2)

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ СТРАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Марта Даньків

*Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра зіставного мовознавства і теорії та практики перекладу,
вул. Червоноармійська, 73, Київ, Україна, 03150,
тел.: (044) 287 63 75*

Пропоноване дослідження присвячене вивченню номінативного поля та засобів вербалізації емоційного концепту СТРАХ у перській та українській мовах. Завданням праці є отримання повного списку мовних одиниць, які вербалізують емоційний концепт СТРАХ, та побудова номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах. Методика дослідження емоційного концепту СТРАХ у перській та українській мовах полягає в інтерпретації значення лексем, які об'єктивують ті чи інші особливості концепту.

Ключові слова: концепт, вербалізація концепту, номінативне поле концепту, емоційний концепт СТРАХ.

Метою цієї статті є опис номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах шляхом аналізу лексикографічних джерел, виявлення всього доступного дослідникові номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах: як прямих, так і непрямих номінацій.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики особливо актуальний когнітивний підхід до вивчення мови, пов'язаної з мисленням, ментальністю та культурою різних народів. Ці завдання насамперед реалізуються в дослідженнях лексичного рівня мови. На думку вчених, властивий мові спосіб концептуалізації дійсності є універсальним та водночас національно специфічним: носії різних мов сприймають світ крізь призму своїх мов по-різному. Опис номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах сприяє виявленню загального, спільного та відмінного у культурному просторі мови.

Предмет дослідження – мовні одиниці, які вербалізують емоційний концепт СТРАХ

у перській і українській мовах. Об'єкт дослідження – номінативне поле емоційного концепту СТРАХ.

Матеріалом праці є лексеми та фразеологічні одиниці перської і української мов, які вербалізують емоційний концепт СТРАХ у цих мовах.

Ми вперше аналізуємо лексеми, які вербалізують емоційний концепт СТРАХ у перській і українській мовах.

Основним постулатом когнітивної лінгвістики є думка про те, що концепт як ментальна одиниця може бути описаний через аналіз засобів його мовної об'єктивації. Концепт розсіяний у мовних знаках, які його об'єктивують. Щоб відновити структуру концепту, потрібно дослідити весь мовний корпус, у якому репрезентований концепт (лексичні одиниці, фразеологічні одиниці, пареміологічний фонд), включаючи систему стійких порівнянь, які закарбували образи-еталони, властиві певній мові. У зв'язку з цим першочерговим завданням лінгвокогнітивного дослідження є отримання вичерпного списку мовних одиниць, що вербалізують концепт. Сукупність мовних засобів, які вербалізують (об'єктивують, репрезентують) концепт у певний період розвитку суспільства, визначаємо як номінативне поле концепту.

Номінативне поле відрізняється від виділених у лінгвістиці структурних угруповань лексики: лексико-семантичної групи, лексико-семантичного поля, лексико-фразеологічного поля, синонімічного ряду, асоціативного поля тим, що воно є комплексним, зважаючи на всі перелічені типи угруповань до свого складу. Номінативне поле охоплює одиниці всіх частин мови.

Номінативне поле концепту принципово неоднорідне: воно містить як прямі номінації самого концепту безпосередньо (ядро номінативного поля), так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, що розкривають зміст концепту (периферія номінативного поля).

У побудові номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах ми виділили й проаналізували різноманітні номінації досліджуваного емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах. Отже, ядро номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській мові містить основну лексему ترس, яка становить назву концепту, та 6 синонімів, що номінують емоційний концепт СТРАХ у перській мові: 10] وحشت, خوف, بیم, هراس, چیزهای وحشتناک, قصه های هول انگیز].

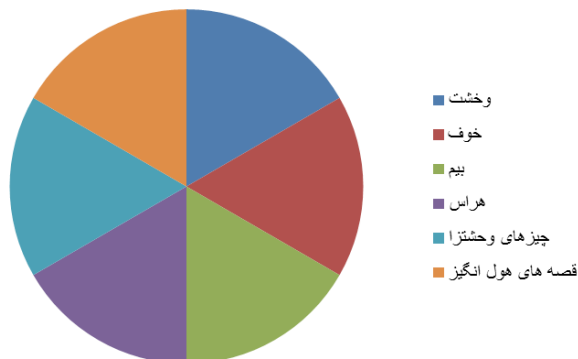

Рис. 1. Лексеми, що номінують емоційний концепт СТРАХ у перській мові

Основними лексемами, які номінують емоційний концепт СТРАХ в українській мові, є лексема СТРАХ, яка становить назву концепту, та 10 її синонімів: ОСТРАХ, МОТОРОШНІСТЬ, БОЯЗНЬ, БОЯЗКІСТЬ, ПОБОЮВАННЯ, ЖАХ, ПОСТРАХ, ОСТРАШКА, НАСТРАШКА, ОБАВА [6, с. 692].

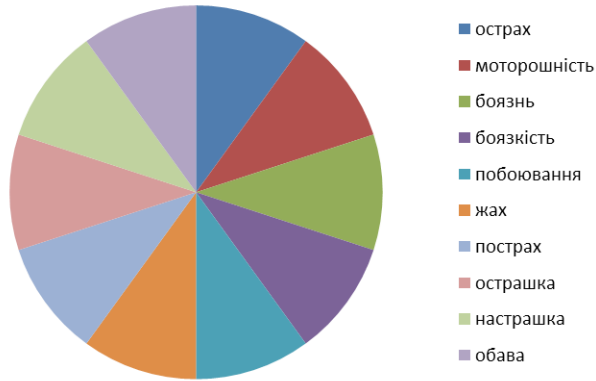

Рис. 2. Лексеми, що номінують емоційний концепт СТРАХ в українській мові.

Аналіз номінативного поля емоційного концепту СТРАХ у перській і українській мовах починається з аналізу його ключових лексем. Ключові лексеми, які вербалізують емоційний концепт СТРАХ у перській мові, мають такі значення [9; 11]:

ترس:

- первинні відчуття, почуття, які виникають від появи чи уявлення чогось страшного;
- стан хвилювання, тривоги, неспокою.

1. وحشت:

- сильний страх, переляк;

2. خوف:

- те саме, що **ترس**, **بیم**;

3. بیم:

- те саме, що **ترس**;

4. هراس:

- сильний страх, переляк;

5. چیزهای وحشتنا:

- щось страшне.

6. قصه های هول انگیز:

- страшні історії.

Аналіз словникових статей у словнику української мови [7] та новому тлумачному словнику української мови [2; 5] засвідчив, що емоційний концепт СТРАХ має такі значення.

Страх:

– стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного // вираження, прояв тривоги, неспокою тощо (на обличчі, в очах і т. ін.);

– фантастична істота незвичайного, страшного вигляду;

– те саме, що страшно;

– виражає захоплення, здивування і т. ін. з приводу великої кількості кого-, чого-небудь або відносно когось чи чогось дуже великого, сильного тощо;

– надзвичайно, дуже.

1. Острах: – тривожне почуття небезпеки, стан тривоги перед можливою небезпекою; страх, побоювання; – тривожне хвилювання; неспокій.

2. Моторошність: – відчуття страху, жаху.

3. Боязнь: – почуття страху, викликані ким-, чим-небудь.

4. Боязкість: – почуття страху; – те саме, що боязкий.

5. Побоювання: – почуття тривоги, хвилювання, викликане чеканням чого-небудь неприємного, небажаного.

6. Жах: – стан дуже великого переляку, страху, що охоплює кого-небудь; – те, що викликає почуття переляку, страху; – те саме, що жахливо.

7. Пострах: – те саме, що страх; – про людину або предмет, що викликає страх у кого-небудь.

8. Острашка: – почуття страху; – погрозливе попередження, що викликає почуття страху.

9. Настрашка: – дія і стан за значенням настрахати, настрашити і настрахатися, настрашитися.

10. Обава: – побоювання, острах.

У перській мові шляхом аналізу словників ми було визначили низку лексем, які не є прямими номінаціями, але найчастіше репрезентують емоційний концепт СТРАХ. Проаналізовано 110 лексем перської мови [10] та 165 лексем української мови [6], які позначають емоційний концепт СТАХ.

Емоційний концепт СТРАХ у перській і українській мовах репрезентований у великій кількості фразеологічних одиниць. Побудова номінативного поля концепту – це встановлення та опис сукупності мовних засобів, які номінують концепт та його окремі ознаки.

Дослідниця М. Піменова зазначає: “Концепт об’єктивується різними мовними знаками, різні автори виражають одні й ті ж ознаки концептів різноманітними мовними засобами. Повний опис того чи іншого концепту певної культури можливий лише при дослідженні повного набору засобів його представлення” [3, с. 12]; “Методика дослідження концепту полягає в інтерпретації значення конструкцій, які об’єктивують ті чи інші особливості концептів; у виявленні частотних (властивих багатьом концептам) таксономічних характеристик та визначення за цими характеристиками загальних типологічних ознак досліджуваних концептів” [3, с. 20].

Отже, аналіз 85 фразеологічних одиниць перської мови [1] та 157 фразеологічних одиниць української мови [8], які вербалізують емоційний концепт СТРАХ, дає нам підстави говорити про високу номінативну щільність концепту. Номінативна щільність

концепту – ступінь детальності мовного позначення певного концептуального простору, “деталізація позначуваного фрагмента діяльності, численні варіативні позначення і складні смислові відтінки позначуваного” [4, с. 102]. Висока номінативна щільність емоційного концепту СТРАХ української мови свідчить про високу комунікативну потребу концепту в українській мові.

Проведене дослідження закладає підвалини для подальшого зіставлення лексем перської і української мов, які вербалізують емоційний концепт СТРАХ, а також в об’єктивному представленні зіставляваних фрагментів мовних картин світу, оскільки кожна мова формує свої значення на відтворення тих чи інших понять. Досвід та результати цього дослідження сприятимуть опису подібних елементів перської і української мов, їх можуть використовувати у когнітивній лінгвістиці, для інтерпретації тексту та в галузі перекладознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Голева Г. С.* Фразеология современного персидского языка / Галина Сергеевна Голева. – М. : Муравей, 2006. – 224 с.
2. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / [укладачі: Василь Яременко, Оксана Сліпушко]. – 2-ге вид., випр. – К. : АКОНІТ, 2008. – Т. 1. – 926 с. – Т. 2. – 926 с. – Т. 3. – 862 с.
3. *Пименова М. В.* Душа и дух : особенности концептуализации / М. В. Пименова. – Кемерово : Графика, 2004. – 385 с.
4. *Попова З. Д.* Семантико-когнитивный анализ : научное издание / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2007. – 252 с.
5. Портал української мови та культури [Електронний ресурс]: тлумачний словник української мови в мережі інтернет. – Режим доступу : <http://www.slovnuk.net/>
6. Словник синонімів української мови : в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головашук та ін. – К. : Наукова думка, 2006. – (Словник України). – Т. 1. – 1040 с. – Т. 2. – 960 с.
7. Словник української мови : в 11-ти томах. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
8. Фразеологічний словник української мови / уклад. : В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
9. 1946–1972 لغتنامه تهران کارخانه مجلس – عکبر – دهدا علي عکبر
10. فرهنگ روسی به فرسی، تألیف: ای. ک. اوفچینیکیوا، ح. فروغیان، ش. بدی به تصحیح: علی اسدالله یف و ل. پیسیکوف چاپ اول: ۱۳۷
11. فرهنگ فارسی امروز / تألیف غلامحسین صدری افشار، نسرین حکمی، نسترن حکمی. – ویرایش ۲ تهران: موسسه نشر، ۱۳۷۴ بیست + ۱۲۴ ص: جدول، نمودر

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2010
прийнята до друку 15.11.2010*

NOMINATIVE WORD BUILDING PECULIARITIES OF EMOTIONAL CONCEPT FEAR (BASED ON THE PERSIAN AND UKRAINIAN LANGUAGES)

Marta Dankiv

*Kyiv National Linguistic University,
Department of comparative linguistic and theory and practice of translation,
73, Chervonoarmiys'ka Str., Kyiv, Ukraine, 03150,
tel.: (044) 287 63 75*

The submitted paper is devoted to the study of nominative field and verbal means of the emotional concept FEAR in the Persian and Ukrainian languages. The problem of the research is getting a complete list of language units that verbalizes emotional concept FEAR and construction nominative field of the emotional concept Fear in the Persian and Ukrainian languages.

Construction of the nominative concept field means to set and to describe all language means that nominate the concept and its individual features. A research procedure of the emotional concept Fear in the Persian and Ukrainian languages lies in the interpretation of the values that objectify certain features of the concept.

Key words: concept, verbalization of the concept, nominative field of the concept, emotional concept FEAR.

ОСОБЕННОСТИ ПОСТРОЕНИЯ НОМИНАТИВНОГО ПОЛЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО КОНЦЕПТА СТРАХ (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРСИДСКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ)

Марта Даньків

*Киевский национальный лингвистический университет,
кафедра сопоставительного языкознания и теории и практики перевода,
ул. Красноармейская, 73, Киев, Украина, 03150
тел.: (044) 287 63 75*

Предлагаемое исследование посвящено изучению номинативного поля и средств вербализации эмоционального концепта СТРАХ в персидском и украинском языках. Задачей работы является получение полного списка языковых единиц, которые вербализуют эмоциональный концепт СТРАХ, и построение номинативного поля эмоционального концепта СТРАХ в персидском и украинском языках. Методика изучения эмоционального концепта СТРАХ в персидском и украинском языках заключается в интерпретации значения лексем, которые объективируют те или иные особенности концепта.

Ключевые слова: концепт, вербализация концепта, номинативное поле концепта, эмоциональный концепт СТРАХ.